

9. Иоффе О.С. Советское гражданское право / О.С. Иоффе. - Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1961. - [Ч. 2] : Отдельные виды обязательств. - 531 с.
10. Чабаненко М. М. Методи правового регулювання аграрних відносин. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Чабаненко Микола Миколайович ; Національна юр. академія ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2006. - 21 с.
11. Малеин Н.С. Правовые принципы, нормы и судебная практика / Н.С. Малеин // Государство и право. - 1996. - № 6. - С. 12-18.
12. Горіславська І.В. Аграрні страхові правовідносини як комплексний інститут аграрного законодавства / І.В. Горіславська // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 9. - С. 28-29.
13. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / В.К. Райхер. - М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1947. - 283 с.
14. Козырь М.И. Аграрное право России: проблемы становления и развития / М.И. Козырь. - М. : Право и государство, 2003. - 208 с.
15. Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин : монографія / В.М. Єрмоленко. - К. : Магістр - XXI сторіччя, 2008. - 187 с.

В статье на основании теоретических источников исследуются проблемные вопросы функционирования механизма правового регулирования аграрных страховых отношений и определяются принципы их реализации.

Механизм правового регулирования, механизм правового регулирования аграрных страховых отношений, принципы права.

In the article on the basis of analysis theoretical sources research the problem questions functioning of mechanism of the legal adjusting the agrarian insurance relations and principles of their realization.

Mechanism of the legal adjusting, mechanism of the legal adjusting the agrarian insurance relations, principles of law.

УДК 349.42

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

***А.О. ПАХОМОВА, кандидат юридичних наук
Білоцерківський національний аграрний університет***

Висвітлено основні напрями поліпшення організаційно-правового забезпечення проведення наукових досліджень в АПК.

Аграрна наука, державне управління, наукова політика, інновації АПК, науково-дослідна робота.

За аграрно-науковим потенціалом Україна посідає провідні позиції в Європі. Власне, у великій аграрній державі так і має бути. Однак безсис-

темна ліквідація та реорганізація інститутів, безупинне трамбування-тасування штату науковців призвели до критичного стану науково-дослідної роботи (НДР) в аграрному секторі. Вік професорів, академіків та членкорів на сьогодні переважно пенсійний, а то й перевищує його. Аграрна ж наука поступово мігрує до великих міст, відриваючись від землі, що є протиприродним.

Аграрна освіта і наука в процесі ринкових перетворень фактично втратили «споживачів» своєї продукції і перспективні орієнтири розвитку. Деформації в освітньо-науковому комплексі - це породження колишньої екстенсивної спрямованості розвитку підприємств АПК в Україні. Несистемні підходи до формування господарств нового типу в АПК, непродумані схеми приватизації сільськогосподарських та переробних підприємств спричинили різке падіння потреби в кваліфікованих працівниках, спеціалістах колись масових та престижних професій. Залишаються без вжитку результати наукових досліджень як вищих навчальних закладів, так і науково-дослідних установ. Разом із тим нове соціально-економічне середовище, що формується в процесі ринкового реформування, диктує необхідність не скорочення обсягів і чисельності підготовки кваліфікованих працівників (інженерів, економістів, агрономів тощо), а якісного оновлення суті сільськогосподарської освіти всіх рівнів у тісній інтегративній взаємодії з науково-дослідними установами.

Ці тенденції є дуже небезпечними для розвитку аграрного сектору. І протягом одного-двох років їх навряд чи вдасться призупинити. Якщо ж усе лишити так, як є, то Україна витратить марно мільярди гривень, а окремі наукові бази втратить назавжди. Тому метою цієї статті стало висвітлення основних шляхів вдосконалення організаційно-правового забезпечення науково-дослідної роботи в АПК.

Окремі аспекти означеної проблеми досліджувались у працях В.П. Горбуліна, М.З. Згуровського, М.Ю. Ільченко, А. Ліссітси, В.В. Снітинського, О.Х. Юлдашева, та ряду зарубіжних фахівців у галузях адміністративного й аграрного права. Іноземні дослідники в рамках проекту «Німецько-український аграрний діалог» Інституту економічних досліджень і політичних консультацій виділили кілька конкретних проблем в аграрній науці України.

Перше місце, на їх погляд, посідає питання інтернаціоналізації. «Дуже мала кількість випускників аграрних навчальних закладів України беруть участь у міжнародних конференціях. ... При цьому внески з боку українських науковців у міжнародні рейтингові журнали дуже обмежені, а цитування українських дослідників у світі практично відсутнє», - підтвердив Хайнц-Вільгельм Штрубенхофф, керівник групи «Німецько-український аграрний діалог» Інституту економічних досліджень і політичних консультацій [1].

Усі закордонні інституції критикують українських учених за те, що протягом останніх 15 років вони можуть похвалитися лише кількома публікаціями в зарубіжних наукових виданнях і майже не брали участі у світових наукових форумах із власними науковими розробками. Сумно, але факт - упродовж останніх п'яти років у десятці найвпливовіших аграрно-

економічних журналів, таких, як «American Journal of Agricultural Economics», «European Review of Agricultural Economics», «Agricultural Economics» та інших, не з'явилося публікацій українських авторів, які працюють в Україні, а не за кордоном.

Українські вчені-аграрії не є членами впливових міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація економістів-аграріїв, Міжнародна організація аграрного менеджменту. І головна причина полягає в тому, що вони не мають відповідного статусу та публікацій для того, щоб потрапити в ці елітні клуби аграрної науки [2].

Другою проблемою є дуже високий середній вік науковців. Велика кількість вчених середнього віку залишили академічні та галузеві інститути та змінили сферу своєї діяльності на більш доходні, а деякі взагалі емігрували. У цьому зв'язку зріс віковий розрив між різними групами вчених, який супроводжується значним дефіцитом найбільш активної творчої ланки 30-40річних спеціалістів [3].

Про низький суспільний статус науково-дослідної діяльності свідчить щорічне зменшення чисельності випускників вищих навчальних закладів, що поступають на роботу до науково-дослідних установ. У 2005-2006 рр. лише 0,5 % молодих спеціалістів, які отримали диплом, були прийняті на роботу до наукових організацій [4, с.130]. На жаль, з кожним роком цей показник невпинно зменшується.

Ще однією проблемою є зв'язок української аграрної науки з потребами агробізнесу, адже наукові дослідження в більшості випадків є надто теоретичними і не відповідають попиту, який надходить з боку бізнесу АПК. Ні для кого не секрет, що вітчизняні наукові розробки аграрно-економічного напрямку, які розробляють у відриві від аграрного сектору, так і не досягають рівня класичної економічної думки. Інженери і технологи роками працюють над новими розробками, не враховуючи при цьому економічної складової та потреби якнайефективніше впроваджувати ці розробки в практику.

Говорячи про те, що можна зробити, щоб подолати ці проблеми, незалежні експерти, керуючись міжнародною практикою, окреслили ряд основних напрямів.

Насамперед потрібно встановити фонд для молодих науковців, який би сприяв проведенню досліджень у контексті міжнародних.

Українська аграрна наука має стати частиною світової науки. Головна функція держави - надати вченим усі можливості для вільної участі у спільних проектах із закордонними вченими, включно з укладенням необхідних міжурядових угод, фінансуванням нашої частини двосторонніх програм тощо [5, с. 14].

Іншим напрямком - може стати програма для молодих професорів та молодих викладачів. На сьогодні простежується проблема конкуренції між науково-дослідними установами та агробізнесом, адже кращі представники науки йдуть у бізнес. Таким чином, заробітна плата професорів має бути на тому рівні, який їм пропонує агробізнес.

Наступна стратегія - підготовка висококваліфікованих кадрів не лише для агробізнесу, а й для аграрної політики. На жаль, цього нині не можна досягнути всередині існуючих структур, оскільки вони дуже повільно реструктуруються. Однак все ж таки в Україні існують приклади міжнародних тренінгів для представників аграрної політики різних регіонів країни.

Аграрна наука, частково втрачаючи своє підґрунтя, так і не сягнула рівня фундаментальних наук. Вона має бути орієнтована виключно на проблеми аграрного сектору і мати системний характер, як це маємо в інших галузях, де навряд чи комусь із науковців спаде на думку займатися питаннями родючості ґрунтів або поліпшення економічної теорії.

На початку можливий ситуативний підхід задля вирішення конкретних проблем того чи іншого регіону. Це дасть науковцям змогу впритул наблизитися до очевидних проблем реципієнтів науково-дослідних розробок, а їх клієнтами, в свою чергу, стануть агровиробники, регіональна влада, мас-медіа.

Аграрний бізнес має відійти від практики лише вимагати від науки і освіти якості, безплатно користуючись їхнім сервісом. Комерційні структури також мусять генерувати реальні ідеї, спонукати вчених до прикладних досліджень і частково брати участь у їх фінансуванні [6].

У світі існує такий показник, як фінансові затрати на науку в перерахунку на наукового працівника. Оптимальним значенням цього показника вважається сума 10-12 тис. дол. США. Якщо у Франції рівень цього показника перевищує 175 тис. дол., у республіці Корея - 75 тис., то в нас - менше 5 тисяч. Якщо ж у кількість наукових працівників у країні включити ще й викладачів вищих навчальних закладів (які за статистикою сюди не включаються, але більша частина наукових розробок здійснюється саме в цьому секторі), то цей показник буде ще як мінімум удвічі менший [7, с. 10].

Обов'язковою умовою виходу сільськогосподарської науки з кризового стану є стабільне фінансування аграрної НДР за бюджетні кошти. Сільське господарство - це не просто один із секторів народного господарства. Аграрне виробництво експлуатує понад половину загальної території країни, а в сільській місцевості проживає кожен третій українець. Не слід забувати й про те, що населення, щодня купуючи продукти харчування, автоматично стає постійним користувачем товарів та послуг сільськогосподарських виробників. А отже, аграрна науково-дослідна діяльність повинна функціонувати потужно й стратегічно, крок за кроком робити свій внесок у підвищення ефективності системи виробництва, переробки та збуту сільськогосподарської продукції задля надійної конкурентоспроможності комплексу. І саме це має фінансувати держава. Однак фінансувати з державного бюджету насамперед слід саме ті розробки, які розраховані на щонаймасовіше впровадження.

Але натомість аграрна наукова діяльність, фінансована платниками податків, має сконцентрувати свою увагу на двох основних напрямках: створенні сприятливих рамкових економічних умов для аграрного сектору та поліпшенні системи виробництва й переробки продукції, включно з під-

вищенням продуктивності та ефективності, якості й безпечності продукції, навколишнього середовища тощо [6].

Однак будь-яка держава, хоч якою б економічно потужною вона була, не в змозі фінансувати весь масив наукової проблематики, оскільки накопичення наукового знання сприяє експоненціальному зростанню наукових проблем, що знову з'являються. У цьому зв'язку виникають обмеження, що вимагають пошуку нових та вдосконалення традиційних форм розвитку науки.

Тому не варто повністю виключати систему ґрантового фінансування аграрної наукової сфери [8, с. 14]. Слід підвищити роль Державного фонду фундаментальних досліджень, створити реальні механізми інвестування у прикладні технологічні розробки через Українську інноваційну компанію, а також вирішити питання про створення ще кількох спеціалізованих фондів з участю промисловості. Але, на відміну від існуючої системи, ці фонди в жодному разі не повинні входити до урядових структур, вони мають бути незалежними, а їх існування, порядок формування і розподіл коштів - регулюватись законами України [5, с. 14].

Зараз у нашій країні активно обговорюються проблеми реформування управління НДР, пропонуються нові організаційні рішення щодо його удосконалення. Оцінюються різні альтернативи, у тому числі й варіант перепідпорядкування галузевих науково-дослідних інститутів Національної Академії наук України. Частина дослідних установ Національної аграрної академії мають бути передані в структури ВНЗ, насамперед - до університетів. Така позиція обумовлюється тим, що сьогодні в Україні немає іншого споживача фундаментальної науки, крім вищої школи. Робота студентів у наукових лабораторіях має стати частиною процесу підготовки фахівців, механізмом залучення талановитої молоді до наукового пошуку.

Такі організаційні рішення в управлінні наукою є достатньо розповсюдженими у розвинених країнах, зокрема у США, де університети є не тільки навчальними центрами, а й потужними науковими осередками. Вигода є очевидною. Здійснюючи наукові розробки прикладного характеру, НДІ зможуть заробляти гроші, продаючи їх безпосередньо товаровиробникам. Щодо розробок теоретичного характеру, то їх споживачем може виступати ВНЗ, упроваджуючи їх у навчальний процес. Окрім того, працюючи під одним дахом, автори наукових розробок зможуть оперативно викладати свої найсвіжіші наукові результати у ВНЗ.

Однак провідні фахівці беруться стверджувати, що у нашій країні просте перепідпорядкування НДІ вузам може стати лише черговою бюрократичною зміною «даху» і не дати очікуваного ефекту ані науці, ані освіті, ані практиці. Іншими словами, результативність простої передачі НДІ вузам може бути далеко не тією, якою є у країнах, де такі організаційні рішення діють протягом століть [9, с. 53].

Деякі політики та іноземні колеги пропонують повністю реформувати систему аграрної науки України й розпочати все, як мовиться, з чистого аркуша. Так, можна створити незалежні аграрні освітянсько-наукові кластери на базі п'яти-шести найкращих аграрних університетів у різних регіо-

нах у тандемі із науково-дослідними інститутами Академії аграрних наук України. Водночас усі чудово розуміють, що така глобальна реформа неможлива з огляду на сучасну політичну ситуацію в країні.

Державна політика у науково-технічній галузі повинна ґрунтуватись на адекватному законодавстві, гнучкій системі дослідницьких установ, яка має бути оптимальною, з урахуванням національних інтересів, регіональних та галузевих особливостей, наявних ресурсів тощо.

Без сумніву, перед науково-дослідними установами та їх об'єднаннями має стати завдання - максимально розвинути інноваційну базу науки і створити такий науково-технологічний заділ, який би дав можливість за рахунок реалізації необхідної суспільству інноваційної продукції та ефективного використання об'єктів прав на неї сформувати достатні позабюджетні фонди для інтенсивного розвитку прикладної наукової сфери [10, с. 78].

Насамперед слід визначити зрозумілі суспільству і обґрунтовані фахівцями національні пріоритети, яким має слугувати наука, розробити ефективну модель трансформації нинішньої архаїчної системи науково-дослідних академічних і галузевих інститутів у більш сучасну форму організації наукових досліджень на базі вищих навчальних закладів.

Формування аграрної економіки нового типу, яка будувалась би на матеріальних інтересах і відбивала економічні інтереси сільськогосподарських товаровиробників та суспільства, неможливе без економічної та сільськогосподарської науки. Потрібні нові дієві механізми, методики, схеми, методи і важелі ефективного реформування та подальшого стійкого розвитку АПК. Поки ж аграрний сектор отримує значні збитки, що є наслідком ігнорування об'єктивних економічних законів, ідеологічної короткозорості, небажання окремих політиків ввести економічну вартість землі у структуру капіталу. Без вирішення цієї проблеми сподіватися на залучення в сільське господарство інвестицій, «ноу-хау», машин, добрив, як і домогтися виробництва конкурентоспроможної продукції, неможливо. І якщо держава хоче виконати свою основну функцію - покращити рівень життя людей, вона зобов'язана досягти вирішення цих проблем.

Консолідація зусиль науковців агроекономічного профілю незалежно від їх відомств та установ повинна здійснюватись не на основі пристосування до думок окремих партій і політиків минулого чи нинішнього часу, а навколо ефективного застосування об'єктивних економічних законів з урахуванням конкретної ситуації. Це на сьогодні є головною умовою виконання наукою великої громадянської місії забезпечення розвитку економіки держави на науковій основі.

Для забезпечення належного залучення наукового потенціалу до реалізації шляхів виходу країни з кризи доцільно розширити повноваження науково-впроваджувальних інноваційних та дорадницьких центрів на базі аграрних наукових та освітніх установ [11, с. 24]. Основна діяльність оновлених центрів наукового забезпечення АПВ має бути спрямована на: розроблення науково-методичних та організаційних засад сучасних агротехнологій; випробування новітніх наукових розробок і доведення їх до рівня інновацій; маркетинг наукових розробок, трансфер комплексних те-

хнологій та здійснення наукового супроводження інноваційних (технологічних) проектів; вдосконалення інфраструктури науково-консультаційних послуг і сільськогосподарського дорадництва.

Активізація розвитку науково-технічного прогресу та впровадження інновацій - один із найважливіших пріоритетів державної політики, спроможний забезпечити успішний поступ вітчизняної економіки. Його реалізація насамперед пов'язана з формуванням сприятливого законодавчого поля для розвитку науково-дослідної діяльності, впровадження системи захисту інтелектуальної власності на розробки аграрної науки і порядку розподілення доходів, отриманих у результаті інновацій, між наукою і виробництвом. Важливого значення набуває забезпечення випереджального розвитку пріоритетних напрямів вітчизняних наукових розробок та впровадження їх у виробництво, стимулів для створення, апробації й впровадження наукової продукції за рахунок бюджетних і позабюджетних джерел, мінімізація ризиків інноваційної діяльності та випереджальне зростання заробітної плати наукових співробітників.

Список літератури

1. Аграрна наука в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.agroconf.org/uk/node/1073>.
2. Лисситса А. Украина не имеет современной экономической аграрной науки / Алекс Лисситса: [Электронный ресурс]. - Режим доступа www.proark.com.ua/apk/2007/04/13/145519.html.
3. Гудзик К. Куди і як рухається наша наука / Клара Гудзик // День. - 2007. - № 207. - С. 4-5.
4. Стратегія і тактика науково технологічної політики: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України / [Згуровський М.З., Бегма В.М., Ільченко М.Ю та ін.] ; за ред. В.П. Горбуліна. - К. : НТУУ «КПІ», 2006. - 220 с.
5. Балашов С. Науці потрібна «помаранчева» революція / С. Балашов // Дзеркало тижня. - 2005. - № 2 (530). - С. 14.
6. Ліссітса А. Кого «пасе» аграрна наука? / Алекс Ліссітса // Дзеркало тижня. - 2008. - № 37 (716). - С. 14.
7. Снітинський В.В. Актуальні проблеми АПК України та роль науки в їх вирішенні / В.В. Снітинський, Г.В. Черевко, П.М. Гарасим // Регіональна економіка. - 2000. - № 2 (16). - С. 7-16.
8. Шумлянський В. «Роздача слонів» чи наукові гранти? / В. Шумлянський // Дзеркало тижня. - 2005. - № 30 (558). - С. 14.
9. Юлдашев О. Ще раз про методологію удосконалення державного управління: може, востаннє? / Олег Юлдашев // Юридичний журнал. - 2005. - № 9 (39). - С. 52-55.
10. Сільнова А.О. Економіко-правові аспекти інноваційної діяльності в аграрному секторі / А.О. Сільнова // Аграрна наука - виробництво : держ. наук.-практ. конф., 23-25 лист. 2006 р. : тези доп. - Біла Церква, 2006. - С. 77-78.
11. Концепція розвитку АПК Західного регіону України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Стратегія розвитку АПК: зб. наук. праць. - Львів : НАН України. ІРД, 2000. - 241 с.

В статтє отражены основные направления улучшения организационно-правового обеспечения проведения научных исследований в АПК.

Аграрная наука, государственное управление, научная политика, инновации АПК, научно-исследовательская работа.

In articles lighted up basic directions of improvement administrative legal providing of leadthrough of research work are in the agrarian industrial complex.
Agrarian science, state administration, scientific policy, innovations of agrarian industrial complex, reasearch work.

УДК 349.42

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ МЕЛІОРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

М.А. ДЕЙНЕГА, асистент *

Стаття присвячена дослідженню екологічних аспектів у правовому регулюванні меліорації земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, аналізуються положення агроеліоративного законодавства України у частині закріплення екологічних вимог до проведення меліоративних заходів.

Екологічні аспекти, екологічні вимоги, меліорація земель сільськогосподарського призначення, меліоративні заходи, агроеліоративне законодавство.

У чинному законодавстві України та науковій літературі меліорація земель сільськогосподарського призначення розглядається як комплекс заходів (гідротехнічних, агролісотехнічних, хімічних, культуртехнічних, агротехнічних), спрямованих на поліпшення властивостей ґрунтів, збереження і підвищення їх родючості, забезпечення їх стійкості до несприятливих природних умов та антропогенних факторів, з метою найефективнішого їх використання відповідно до потреб сільського господарства. Водночас законодавець та науковці при визначенні даного поняття випускають з поля зору одну досить важливу ознаку процесу меліорації - обов'язкове дотримання екологічних вимог з метою запобігання негативному впливу меліоративних заходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людей. Адже для приведення земель сільськогосподарського призначення у придатний для успішного вирощування сільськогосподарських культур стан та отримання за рахунок цього високих врожаїв порушуються сталі у навколишньому природному середовищі взаємозв'язки та рівновага.

Враховуючи актуальність обраної теми, метою статті є дослідження положень агроеліоративного законодавства України у частині закріплення екологічних вимог до проведення меліоративних заходів.

*Науковий керівник - доктор юридичних наук, професор В. М. Єрмоленко
© Дейнега М.А., 2012